

Pedagogika I

Zimní semestr

Akademický rok 2014/15

Žák a jeho učení:

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.

Hodnocení žáka.

Obsah semináře:

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP)

- Speciální vzdělávací potřeby
- Specifické poruchy učení
- Výhody a nevýhody integrace žáků s SVP
- Způsoby vzdělávání žáků s SVP
- Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich integrace do běžných tříd, přínosy a rizika
- Uzpůsobení společné části maturitní zkoušky pro žáky s SVP
- Nadaní žáci a jejich specifika; jak poznat nadání?
- Možnosti uzpůsobení vzdělávání potřebám nadaných žáků
- Inkluzivní vzdělávání

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami

Jejich vzdělávání je upraveno školským zákonem a vyhláškou MŠMT (č. 147/2011)

Kategorie žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami:

- **Žáci se zdravotním postižením** (zrakovým, sluchovým, tělesným nebo mentálním, s vadami řeči, s více vadami, s autismem, se specifickými poruchami učení nebo chování závažnějšího charakteru),
- **žáci se zdravotním znevýhodněním** (zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení nebo chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání),
- **žáci se sociálním znevýhodněním** (např. děti s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou, z nevýhodného rodinného prostředí, z cizojazyčného prostředí - např. děti přicházející v rámci migrace ze zahraničí).
- **žáci mimořádně nadaní**

Speciální vzdělávací potřeby dětí a žáků zjišťuje školské poradenské zařízení (pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum, středisko výchovné péče). Tito žáci mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní a na poradenskou pomoc školského poradenského zařízení.

Při přijímání a ukončování vzdělávání se stanoví vhodné podmínky odpovídající potřebám žáka. Žák se speciálními vzdělávacími potřebami se může vzdělávat podle individuálního vzdělávacího plánu.

Je možné zřídit místo asistenta pedagoga ve třídě, ve které se vzdělává žák se speciálními vzdělávacími potřebami (na základě písemného vyjádření školského poradenského zařízení).

Specifické poruchy učení

Projevují se **odchylkami (oslabením) ve vnímání, tvoření pojmů, řeči, paměti a v kontrole pozornosti a motoriky**

- Dyslexie (porucha čtení)
- Dysgrafie (porucha psaní)
- Dysortografie (porucha pravopisu)
- Dyskalkulie (porucha počítání)
- Dyspraxie (porucha motorických funkcí; „syndrom nešikovného dítěte“)
- Poruchy chování a pozornosti (hyperaktivita, syndrom ADHD (= Attention Deficit Hyperactivity Disorders, někdy nepřesně označovaný jako LMD = lehká mozková dysfunkce)

Příčiny specifických poruch učení?

- Řada teorií: spíše se ví, čím SPU způsobeny nejsou, než čím způsobeny jsou.
- Nejsou způsobeny poruchami vývoje.
- Nejsou způsobeny zdravotním postižením.
- Nesouvisejí s inteligencí.
- Nesouvisejí s množstvím intelektových podnětů v prostředí rodiny, ale určitý vliv může mít nepříznivé emocionální klima v rodině a vztah rodičů ke škole.
- Předpokládá se, že jsou způsobeny mj. odchylkami v organizaci mozkové činnosti.
- Tyto odchylky mohou mít genetický původ (dědičný sklon).
- Mohou pravděpodobně vznikat i poruchami a onemocněním v prenatálním, perinatálním a postnatálním období (infekční onemocnění, kojenecká žloutenka, kouření a alkoholismus matky) nebo z neznámých příčin.

Náprava specifických poruch učení

- Neexistuje univerzálně účinná metoda nápravy; je nutná **specifická náprava** (reedukace) za použití speciálně pedagogických metod na základě odborné diagnózy.
- Důležitá je pravidelnost reedukace.
- Velký význam má spolupráce rodiny a školy.

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

- **Individuální integrace** do běžných tříd; přitom musí být zajištěny odpovídající vzdělávací podmínky. Integrovaní žáci jsou zpravidla vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu.
- **Skupinová integrace** probíhá ve speciálních třídách, které jsou zřizovány pro žáky se zdravotním postižením v běžných školách.
- **Speciální školy** jsou zřízené pro žáky se zdravotním postižením (především s jeho těžšími formami - *s těžkým zrakovým postižením, těžkým sluchovým postižením, hluchoněmé, hluchoslepé, se souběžným postižením více vadami, s autismem, s těžkým tělesným nebo těžkým mentálním postižením*). Speciální školy mají své speciální vzdělávací programy. Jednou z forem jsou praktické školy (jednoleté a dvouleté) – pro žáky se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, autismem a vícečetným postižením.

Individuální integrace

Nemělo by se jednat jen o to, že žák s SVP dochází do běžné třídy bez dalších opatření; **integrace znamená nutně zajištění speciální podpory a odborných služeb** (vyškolení učitelé, speciální pedagog, asistent) a využívání **speciálních metod výuky**. Je potřeba zajistit individuální přístup k žákům s SVP a **zapojit do spolupráce jejich rodiče**.

Bez této podpory se žák s SVP nemůže úspěšně učit a jeho zařazení do běžné třídy je neefektivní a pro dítě může být i škodlivé (nepodporuje se jeho rozvoj, žák může zaostávat za svými možnostmi).

Výhody integrace:

- Příprava na dospělý život v běžném prostředí, žák se pohybuje v heterogenním prostředí svých vrstevníků.
- Vyšší nároky v běžné třídě „táhnou“ žáka s SVP k většímu učebnímu úsilí (ale pozor: při nadměrných požadavcích žák může získat negativní postoj k učení – „nedokážu to, nemá cenu se snažit“).
- Integrace je přínosem i pro ostatní (intaktní, nepostižené) žáky ve třídě – učí se přijímat rozdíly mezi lidmi jako běžnou věc, učí se spolupracovat se spolužáky, kteří mají určitá omezení.

Maturita bez handicapu

(www.novamaturita.cz)

- Právo na uzpůsobení podmínek vzdělávání a ukončování vzdělávání je žákům se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním zaručeno školským zákonem.
- Hlavním cílem uzpůsobení podmínek společné části maturitní zkoušky (MZ) žáků se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním je umožnit těmto žákům konat MZ takovým způsobem, aby byl minimalizován vliv jejich handicapu na výsledky zkoušky a zároveň byla v nejvyšší možné míře zachována objektivita a srovnatelnost výsledků zkoušky s výsledky nepostižené (intaktní) žákovské populace.
- Podoba MZ pro žáky se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním je přímo odvozena od MZ pro intaktní populaci. Podstatu změn tvoří uzpůsobování podmínek pro konání MZ, které si kladou za cíl vytvářet rovné podmínky.
- Přehled uzpůsobení– viz následující tabulka.

Přehled uzpůsobení podmínek pro konání společné části („státní“) maturitní zkoušky

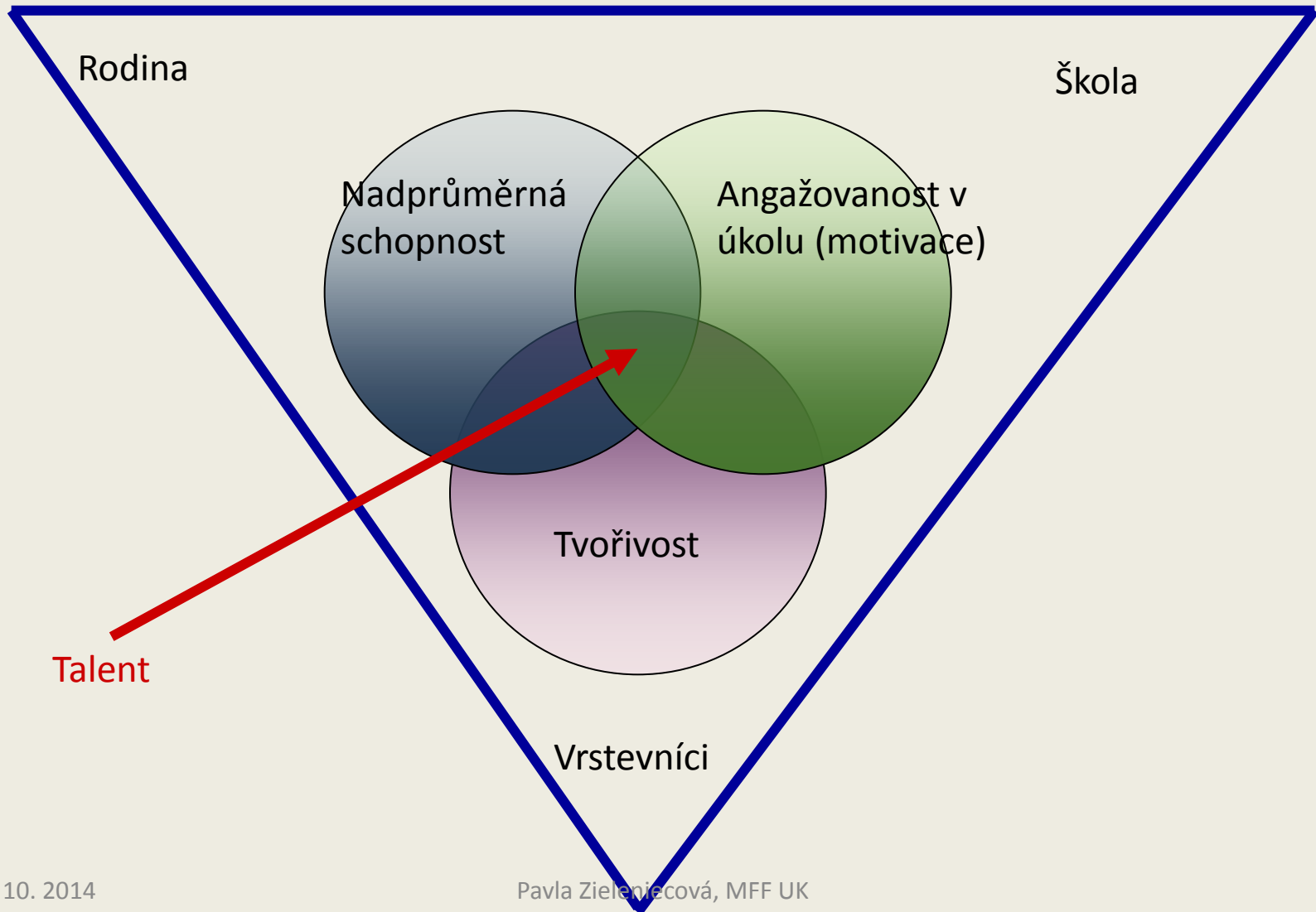
Žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání MZ	Skupina 1 (nižší stupeň postižení)	Skupina 2 (střední stupeň)	Skupina 3 (vyšší stupeň)
Tělesné postižení (TP)	navýšení čas. limitu o 75 %; kompenzační pomůcky (žáci pracují se zkušební dokumentací bez úprav)	navýšení čas. limitu o 100 %; formální úpravy zkušební dokumentace; případně obsahové úpravy ve smyslu nahrazení některých úloh, možnost zápisu řešení přímo do testového sešitu; kompenzační pomůcky	uzpůsobení stejná jako u skupiny 2 + asistence
Zrakové postižení (ZP)	navýšení čas. limitu o 75 %; kompenzační pomůcky (žáci pracují se zkušební dokumentací bez úprav)	navýšení čas. limitu o 100 %; formální úpravy zkušební dokumentace (zvětšené písmo vel. 14, 16, 20, 26 b., Braillovo písmo, elektronická verze); možnost zápisu řešení přímo do testového sešitu; obsahové úpravy (včetně nahrazení některých úloh); kompenzační pomůcky	uzpůsobení stejná jako u skupiny 2 + asistence
Sluchové postižení (SP)	navýšení čas. limitu o 50 %; kompenzační pomůcky; vyloučen poslech z cizího jazyka (žáci pracují se zkušební dokumentací bez úprav)	navýšení čas. limitu o 100 %; formální úpravy zkušební dokumentace; možnost zápisu řešení přímo do testového sešitu; obsahové úpravy (včetně nahrazení některých úloh); kompenzační pomůcky; možnost asistence; vyloučen poslech z cizího jazyka	uzpůsobení stejná jako skupiny 2 + konání modifikované zkoušky z ČJ a AJ pro neslyšící tlumočení českého znakového jazyka nebo dalších komunikačních systémů nezaložených na českém jazyce
Specifické poruchy učení a ostatní (SPUO)	navýšení čas. limitu o 25 %; kompenzační pomůcky (žáci pracují se zkušební dokumentací bez úprav)	navýšení čas. limitu o 50 %; formální úpravy zkušební dokumentace; případně obsahové úpravy, možnost zápisu řešení přímo do testového sešitu; kompenzační pomůcky	navýšení čas. limitu o 100 %; ostatní uzpůsobení stejná jako u skupiny 2 + asistence (netýká se žáků se SPU)

Nadaný žák

- Vzdělávání mimořádně nadaných žáků je rovněž upraveno školským zákonem a ministerskou vyhláškou (č.147/2011).
- **Nadaní žáci mají také speciální vzdělávací potřeby a vyžadují specifické vzdělávací přístupy.** Ve škole se ale někdy potřeby nadaných žáků nezohledňují („žáci si sami poradí“, „nadaného žáka nezkazí ani špatný učitel“), nebo se dokonce rozvoj nadání brzdí (zvláště v případě, že se žák negativně projevuje, „zlobí“, „vyrušuje“).

Co je to nadání?

Triádový model (Mönks, 1992)

Specifika mimořádně nadaných žáků

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/19/KLICOVE-TEORIE-NADANI-A-JEJICH-APLIKACE-V-PRACI-S-MIMORADNE-NADANYMI-ZAKY.html>

1. V pozitivním ohledu

- Jsou extrémně vyspělí v jakékoli oblasti učení a výkonu.
- Vykazují asynchronní vývoj. Mohou být významně napřed v některých oblastech a v jiných vykazovat věkově adekvátní, nebo dokonce opožděný vývoj (např. dokáží číst již ve třech letech, ale ještě v pěti si nedokáží zavázat tkaničky u bot).
- Mají na svůj věk širokou slovní zásobu a vyspělý verbální projev.
- Mají vynikající paměť.
- Některé věci se naučí neuvěřitelně rychle, bez pomoci druhých.

- Zvládají složitější myšlenkové operace než jejich vrstevníci.
- Vykazují schopnost práce s abstraktními myšlenkami s minimem konkrétní zkušenosti pro pochopení.
- Chápu vzorce, vztahy a souvislosti.
- Vždy přicházejí s "lepšími způsoby" řešení věcí. Navrhují je spolužákům, učitelům a dalším dospělým - ne vždy vhodným způsobem.
- Dávají přednost komplexním a náročným úkolům.
- Jsou schopni přenášet své vědomosti do nových situací a do řešení problémů.
- Chtějí se podělit o vše, co vědí.
- Jsou zvědaví ve všem, co se děje okolo nich, kladou nekonečné otázky.
- Jsou nadšení a pozorní pozorovatelé.

- Jsou horliví, někdy velmi citliví či vznětliví. Dokáží být zcela pohlceni aktivitami či myšlenkami.
- Mají často mnoho (mnohdy neobvyklých) zájmů, koníčků a sbírek.
- Jsou silně motivováni dělat věci, které je zajímají. Raději pracují nezávisle, někteří dokonce samostatně.
- Mají ohromnou míru energie.
- Mají cit pro krásno.
- Mívají zvýšený smysl pro spravedlnost, morálku a fair play.
- Zajímají se o globální problémy a vnímají je osobně.
- Mají sofistikovaný smysl pro humor.
- Rádi jsou ve vedení, mohou být přirozenou autoritou.

Specifika mimořádně nadaných žáků

2. V negativním ohledu

- Odmítají práci nebo pracují nedbale.
- Jsou nervózní při tempu práce třídy, které považují za nedostatečně aktivní nebo když nevidí jasný pokrok práce.
- Protestují proti rutinní a předvídatelné práci.
- Ptají se na choulostivé otázky, vyžadují zdůvodnění, proč se mají věci dělat určitým způsobem.
- Odmítají určování práce a příkazy.
- Sní v průběhu dne.
- Ovládají třídní diskuse.
- Bývají panovační k učitelům i spolužákům.
- Jsou netolerantní k nedokonalosti vůči sobě i ostatním.
- Jsou přecitlivělí vůči kritice, snadno se rozplácí.
- Odmítají se podřídít.
- Odmítají kooperativní učení.
- "Hrají divadlo" a ruší spolužáky.
- Mohou se stát "třídním šaškem".

Možnosti uzpůsobení výuky nadaným žákům

Pro zohlednění vzdělávacích potřeb mimořádně nadaných žáků a podporu rozvoje jejich nadání ve škole lze využít řadu postupů, metod, forem výuky. Zhruba je možné je rozčlenit do dvou kategorií:

- **Diferenciace výuky**
  - vnější
  - vnitřní
- **Individualizace výuky**

Vnější (ve vztahu ke školní třídě) diferenciacie výuky

- **Rozdělování žáků do škol a do tříd podle jejich schopností** nebo podle předchozího prospěchu. Žáci jsou rozděleni pro celou výuku (pro všechny vyučovací předměty). Třídy jsou tedy homogennější, než by tomu bylo bez diferenciacie.
  - Rozdělování žáků do škol: výběrové školy, víceletá gymnázia
  - Rozdělování žáků jednoho ročníku do tříd podle schopností či prospěchu, uvnitř jedné školyVhodnost těchto dvou způsobů vnější diferenciacie se diskutuje, není zřejmé, zda výhody převažují nad nevýhodami. Není to jen otázka pedagogická, ale i sociální a psychologická.
- Pro mimořádně nadané žáky stejných nebo různých ročníků může škola vytvářet **skupiny, ve kterých se vyučují některé předměty**. Tyto skupiny mohou realizovat jak povinnou, tak volitelnou nebo nepovinnou výuku. Způsob vnější diferenciacie, při němž se žáci nevydělují nastálo z prostředí běžné heterogenní třídy, se považuje za vhodnější než způsob předchozí.

Vnitřní diferenciacie výuky

Vnitřní diferenciacie (ve vztahu ke školní třídě) = **práce ve skupinách uvnitř školní třídy**. Např.:

- 2 – 3 „oddělení“, rozdělení podle výkonu žáků, žáci pracují na různých úkolech. Oddělení nejsou stabilní, podle vývoje žáků se může složení skupin měnit. Skupiny jsou různé v různých předmětech.
- Skupinové vyučování – heterogenní nebo homogenní skupiny zpravidla 4 – 5 žáků, kteří spolupracují na zadaných úkolech. Tato forma výuky umožňuje učiteli vysokou míru diferenciacie.

Individualizace

Různé formy, které umožňují individuálně zohlednit vzdělávací potřeby mimořádně nadaného žáka – např.:

- Ředitel školy může **přeřadit mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku** bez absolvování předchozího ročníku (na základě zkoušky před komisí).
- **Individuální vzdělávací plán**
- **Přizpůsobení učiva**
- **Účast žáka v soutěžích** (např. v předmětových olympiádách), zapojení do odborné činnosti a projektů (např. středoškolská odborná činnost – SOČ, účast ve výzkumných projektech ve spolupráci s vysokou školou...)

Individuální vzdělávací plán (IVP)

- IVP vychází ze školního vzdělávacího programu, ale vzdělávací program je v něm upraven tak, aby odpovídal specifickým vzdělávacím potřebám mimořádně nadaného žáka.
- O vytvoření IVP žádají rodiče žáka (nebo, vzniká-li IVP na podnět školy, musí s ním rodiče souhlasit).
- K rozhodnutí o IVP by mělo dojít na základě psychologického vyšetření v poradenském zařízení. Poradenské zařízení provede diagnózu žáka, která nejen umožní nadání žáka identifikovat, ale poznat charakter a strukturu nadání a specifické vzdělávací potřeby žáka. Závěr vyšetření by měl být podkladem k úpravám vzdělávacího programu žáka v IVP.

Přizpůsobení učiva

Nejčastěji se využívají dva způsoby:

- obohacování učiva,
- akcelpace.

Obohacování učiva =

- **prohloubení** (hlubší souvislosti probíraného tématu),
- **rozšíření** (obohacení o další informace – vztahy k jiným oborům, související témata, o něž se žák zajímá apod.).

Akcelpace – učivo je upraveno tak, aby žákovi umožňovalo rychlejší postup. (Žák pak např. může zvládnout dva ročníky v jednom roce a postoupit do vyššího ročníku – „přeskočit“ ročník, nebo se v části výuky v akcelerovaném předmětu zabývat jinou činností – působit ve třídě jako tutor, docházet na vědecké pracoviště, pracovat na vlastním projektu apod.)

Podmínky, které by měly být splněny při didaktickém zpracování přizpůsobeného učiva

- Důraz na rozvíjení vyšších kognitivních procesů, strategií myšlení, tvořivosti.
- Využívání abstraktních a komplexních témat, zařazení mezioborových souvislostí.
- Řešení komplexních problémových úloh, využívání divergentních úloh (úlohy, které nemají jen jedno správné řešení, ale více přijatelných, dobrých řešení).
- Rozmanitost metod výuky, zařazování aktivizujících metod a využívání komplexních metod.
- Využívání rozmanitých didaktických prostředků – ICT, internet, různá média, různé typy textů ...
- Umožnit žáku vysokou míru samostatnosti při učení.

Inkluzivní vzdělávání

Inkluzivní vzdělávání znamená začleňování všech žáků bez rozdílu do běžných tříd a škol; všichni **žáci jsou vzděláváni společně, ve stejných školách a třídách**. Přitom se klade důraz na slovo „všech“ a na to, aby se nejednalo o pouhé umístění dítěte mezi ostatní žáky, ale aby byly splněny všechny podmínky pro jeho úspěšný rozvoj a kvalitní vzdělávání.

Škola se má přizpůsobit potřebám všech dětí: V inkluzivní škole se setkávají žáci „většinou“, intaktní se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami: výjimečně nadanými, zdravotně znevýhodněnými či postiženými, dětmi s jiným mateřským jazykem než češtinou (např. z jiného etnika, děti cizinců), sociálně znevýhodněnými apod. *„Inkluzivní škola přijímá **všechny** děti bez ohledu na jejich sociální situaci, vyznání, rodinnou konstelaci, postižení, rasu, příslušnost k menšině a vzdělává je individuálně podle jejich potřeb“.* (www.inkluzie.cz, článek „Co je inkluzivní vzdělávání. Staženo 19.8.2014“)

Inkluze x integrace: někdy se oba pojmy zaměňují; častěji se však jako inkluze označuje **velmi vysoká míra integrace (všichni žáci jsou vzděláváni společně), spojená s přesvědčením, že děti s odlišnými vzdělávacími potřebami mají stejné právo na vzdělání** (a na vzdělávání jako cestu k němu), jak to vyplývá ze základních lidských práv.

Inkluze rozhodně neznamená, že se rozdíly mezi dětmi ignorují. Inkluze tak klade na školu – její vedení, učitele, výchovné poradce, asistenty pedagogů, psychology, metodiky - zvláštní nároky vyplývající z požadavku **přizpůsobit se vzdělávacím potřebám všech společně vzdělávaných dětí, tj. přistupovat k nim individuálně**. *„Předmětem snahy zúčastněných není pouze umístění znevýhodněného dítěte do běžné školy, ale spíše přizpůsobení školy potřebám dítěte. Důraz je kladen na kvalitu vzdělávání a zdůrazňuje prospěch pro obě strany.“* (tamtéž)

Zdůrazňuje se prospěch pro všechny žáky – nejen ty s SVP, ale i intaktní. Různorodost je vnímána jako obohacení a přínos.

Oblast inkluze

speciální školy
děti s mimořádným nadáním
v jedné nebo více oblastech

Děti sociálně znevýhodněné

většina

děti české národnosti
vyrůstající v relativně harmonické nebo rozvedené rodině,
netrpí nouzí, jsou víceméně zdravé,
svými schopnostmi nijak mimořádně nevynikají,
většina z nich dokončí vzdělání maturitou
na střední škole či gymnáziu

Migranti a azylanti,
příslušníci jiných národů
a etnických menšin

Děti z nábožensky
vyhraněných rodin

speciální školy

Děti se zdravotním postižením

speciální školy

Děti s mentální retardací

Zdroj: http://www.ferovaskola.cz/data/downloads/inkluzivni_skola_2007web.pdf, s. 8. Staženo 19.8.2014

Kdo v ČR podporuje, prosazuje a realizuje inkluzi

- Liga lidských práv: www.ferovaskola.cz
- META – společnost pro příležitosti mladých migrantů: www.inkluzivniskola.cz
- Občanské sdružení Rytmus: www.inkluze.cz
- Nadace Open Society Fund
- Do projektů inkluze se zapojuje řada škol; příklady: 3. ZŠ Holešov: www.3zshol.cz, ZŠ Kamýk: www.zskamyk.cz, Vyšší odborná škola JABOK: www.jabok.cz a mnoho dalších.